

בס"ד זיכרונות וזיכרונות לפרשת תולדות / משה אוסי 09-8335016

1. רש"י כ"ה כ' – "רבקה בת בתואל הארמי מפקדן ארם אחות לבן" – לשם מה כל התיאורים האלה לרבקה?
2. כ"ה כ"ה – אמרו חז"ל: עשו, שהוא סמל השקר והרשע – הכל נכרכים אחריו, לכן הכל קראו לו עשו: "ו- ---- לו עשו", ואילו יעקב – סמל התום והאמת – רק יחידים נמשכים אחריו, ולכן כתוב ביחיד: "ו- ---- שמו יעקב".

3. אם תהפך את 'נבל הרמאי', תקבל את שמי ומקום מגורי.

4. רש"י כ"ה כ"ה + כ"ז כ"ט – אני עשוי כטלית ואני הכביר – אך אחי הוא הגביר.

5. כ"ו י"ב – בפרשה זו קמה קומונה, והקימה ב"ם שכוונה (1874), ומתיישבים בה אנשי אמונה, ונקראת ע"ש השיעור והאומדנא.

6. כ"ו ט"ז – ל"ג – בארות במספרם ארבעה – שמות השתיים על שום הפגיעה הרעה, ועוד אחת ע"ש השבועה, והאחרת – כי היתה הפרייה וארגעה.

7. כ"ו כ"ה – ל"א – "ונכרתה ברית עמך" – האם כרת איתם יצחק ברית כפי שכרת אביו אברהם? ולכן שילחם 'ב- ----' ולא 'ל- ----', שהרי יצחק הבין ששלוש עם אויבי ישראל הוא זמני ושקרי.

8. כ"ו ל"ג – "על כן שם העיר באר שבע" – גם מסורת (משרש אס"ר, כי היא 'אוסרת', קושרת ומחברת אותנו) של נתינת שם בירושה עוברת, אברהם קרא לה ע"ש – הכבשות, ויצחק – כי – ---- לאבימלך.

9. רש"י כ"ז א' – "ותכהין עיני מראות" – אחת הסיבות: כדי שיטול – ---- את הברכות, ובעל הטורים: "כי השוחד יענר", והוא לקח שוחד מ- ----.

10. רש"י + שפתי חכמים כ"ז ט"ו – "בגדי עשו... החמודות" – כיצד הגיעו בגדי נמרוד לידי עשו?

11. כ"ז כ"ד – "ויאמר אני" – רש"י מוצא פתח לכך שיעקב לא רימה את אביו בכך שלא אמר: ----.

12. כ"ז כ"ח – "ויתן לך הא-להים מטל השמים" וכו' – יש הנוהגים לומר ברכה זו ב- ----.

13. כ"ז כ"ט – "וישתחו לך בני אמך" – ומדוע אמר יעקב ליהודה "בני אביך" (מ"ט ח') ?

14. כ"ז מ"ה – "למה אשכל גם שניכם יום אחד" – רש"י: כי אם יקום עליך ואתה תהרגנו, יעמדו ---- ויהרגוך.

15. כ"ח ה' – "אם יעקב ועשו" – רש"י – גדול פרשנינו מקנה לנו מידה טובה – ללמד את לשוננו לומר: '-----'.

16. רבקה אמנו ברוח קודשה כיוונה לרצון הקב"ה, שהרי נאמר בהפטר (מלאכי א'): "ו- ---- את יעקב ואת ---- שנאתי".

למיתקדמים:

1. ראב"ע כ"ה כ' – "אחות לבן הארמי" – לשם מה מזכירים את לבן?

2. כ"ה כ"ז – "ויעקב איש תם" – מהו הכינוי של ר' יעקב בן מאיר – נכדו של רש"י המזהיר – שאת 'התוספות' האיר?

3. כ"ה כ"ח – מעיר השל"ה הקדוש: אהבת יצחק לעשו היתה אהבה תלויה ----, לכן היא כתובה בלשון עבר – "----- יצחק את עשו", ואילו אהבת רבקה ליעקב – אהבה שאינה תלויה ----, ולכן היא כתובה בלשון הווה – "ורבקה ---- את יעקב", בכל זמן ובכל עת.

4. רמב"ן כ"ה ל"א – "מכרה... בכורתך לי" – רגילים לפרש שעשו מכר בכורתו בנזיד עדשים, ואילו הרמב"ן מביא דעה מקורית של אביו של הרד"ק – מהי ?

5. כ"ה ל"ד – מדוע בז עשו לבכורה עפ"י הראב"ע? מה עונה לו הרמב"ן?

6. נא להשוות כ"ו ט"ו + כ"ו י"ט לפס' כ"ו כ"ב – מתוך צורת חפירת הבארות נבין מדוע לא רבו על 'רחובות'.

7. מעשה אבות סימן לבנים, ואין חדש תחת השמש – א. כ"ו ט"ז – "לך מעמנו כי ---- ממנו מאד" – האנטישמים לאורך כל הדורות אמרו לנו: הסתלקו מארצנו, וכל העוצמות שרכשתם, לא מאיתנו היו לכם ? ב. "ו- ---- פלשתים – עמים ששטמו וגרשו אותנו מארצותיהם סתמו לעצמם את צינורות השפע מ'בארות המים החיים' שלנו, ועקב זאת ירדו פלאים.

8. ר' יהונתן אייבשיץ אומר שהקב"ה העניק לאדם 5 חושים, ובשעה שניטל ממנו חוש אחד, הוא מפעיל ביתר שאת את שאר החושים. יצחק – מכיוון שאיבד את חוש הראייה ("ו- ---- עיניו מראות"), אימץ את חוש המישוש ("גשה נא ו- ---- בני"), את חוש השמיעה ("ה- ---- קול יעקב"), הפעיל את חוש הטעם ("הגישה לי ו- ----"), ולבסוף השתמש בחוש הריח ("ו- ---- את ריח בגדיו").

9. כ"ז י"א – "איש חלק" – הראב"ע מציין שה'חלק' נקרא כך, 'בעבור היות החלק ---- שווים'. ומכיוון שר' אברהם ב'עזרי', אבקש להוסיף שהוראה דומה מצינו בערבית: 'התספורת' הנקראת 'ה- ----'.

10. ספורנו כ"ז ד' – "ועשה לי מטעמים" – על שום מה מבקש זאת יצחק?

11. כ"ז י"ג – "עלי קללתך בני" – אומר הגאון מווילנא שבמלה 'על' רומזת רבקה ליעקב שבחיינו צפויות לו 3 צרות: עשו,

ל- ----, יוסף; ובאמת חזר עליהן בזקנותו, באומרו לבניו: "עלי היו ----" (מ"ב ל"ו).

12. רשב"ם כ"ז כ"ב – "הקול קול יעקב" – כיצד לא זיהה יצחק את קולו של יעקב?

13. כ"ז ל"ו – "ויעקבני" – רש"י מביא שני תרגומים לארמית: א. 'וחקמני' = נתחכם לי ב. וכן = ארב לי, וממנה יצרנו את המלה ---- המציינת מארב ללכידת עברייני תנועה.

14. רמב"ן כ"ז מ"ב – "ותשלח ותקרא ליעקב" – וכי היכן היה יעקב?
 15. כ"ז מ"ד – "וישבת עמו ימים אחדים" – הראב"ע: ----- מועטות – יעקב עבד ברחל ----- שנים – "ויהיו בעיניו כ", ובסופו של דבר שהיה יעקב אצל לבן ----- שנה.
 16. הרב אליעזר ש"ך זצ"ל, ראש ישיבת פוניבז' – היה ממשפחת כוהנים, ושם משפחתו שאול כראשי תיבות מפס' בהפטר (מלאכי א'-ב'): "כי ----- ישמרו דעת".

המאבק על הבכורה, הברכה והבחירה

הבחירה (מחלוקת קורח ועדתו – יסודה בשאלת הבכורה והבחירה).

המאבק בין יעקב לעשו – "ויתרוצצו הבנים בקרבה" – כבר בבטן דחקו ולחצו זא"ז; "ולאום מלאום יאמץ" – לכשיגדלו, אף שייפרדו דרכיהם, הם ימשיכו במאבק. "וידו אוחת בעקב עשו" – אמרו חז"ל שיעקב היה מעכב את עשו מהיות הבכור; ועוד הוסיפו שיעקב היה בכור ליצירה וביקש להיות גם בכור ללידה. במערכה הראשונה הפסיד יעקב, אך הוא אינו מוותר וממשיך 'לעקוב' אחר אחיו – ואכן ההזדמנות באה לידי, כשעשו חוזר עייף מן השדה; מכירת הבכורה הבטיחה לו, שהוא ינהיג את בית אברהם מבחינה רוחנית, והוא יהיה 'הבכור הקדוש'. עשו אמנם מכר את בכורתו, אך לא היה מוכן לוותר על הזכות של 'ברכת הבכור': "את בכורתי לקח והנה עתה לקח ברכתי" (כ"ז ל"ה), את זאת הבינה רבקה, ובעת ש'דרשה את השם' היא קיבלה זכאות לפעול להעברה טוטאלית של הבכורה ליעקב, והנה – יצחק באומר: "גם ברוך יהיה", מאשר מדעת את הברכה שבירך את יעקב שלא מדעת, ומוסיף: "הן גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים" (כ"ז ל"ז); ומכאן – משעה שניטלה ממנו כל הירושה, לא נותר לו לעשו זולתי 'לחיות על חרבו' ולהיות כבול לאזיקי החומר וההנאה החושנית הרגעית. ומה היה חסר שהבכורה, הברכה והבחירה יקבלו תוקף סופי? 'חתימתו של הקב"ה' – ובאמת היא באה לפני יציאת יעקב לגלות אצל לבן – כשיצחק מעביר לו את ברכת ה': "ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך" (כ"ח ג'); ומעל לכל מובטח לו שהוא ימשיך את שושלת האבות: "ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך" (כ"ח ד'). יעקב נענש ב-20 שנות חיי גלות, על כך שעקב (רימה) את אחיו; אך עם חזרתו ארצה הוא מתפייס עם עשו, ולאחר שניצח את המלאך – שרו של עשו – דורש ממנו יעקב: "לא אשלחך כי אם ברכתני" (ל"ב כ"ז), ז"א: תבטל את טענותיך כלפי ותודה בזכותי הן לבכורה והן לברכה. וכך זוכה יעקב לשם נוסף – ישראל – וזאת כדי שהשם יעקב לא ייחשב יותר לגנאי ('עוקבה'=רמאות), אלא שיודיעו לדורות שבשם 'ישראל' יש מן 'היושר והשררה' (=ירושה ומלכות). וסופו של המאבק על הבכורה, הברכה והבחירה מוכרע ע"י אשורו של הקב"ה: "לא יקרא שמך עוד (=רק) יעקב כי אם ישראל יהיה שמך... ומלכים ממך יצאו" (ל"ה י').

הקדמה – הקדמונים ייחסו לבכור חשיבות מיוחדת. הבכור נקרא 'ראשית האון', והוא נחשב כמתנה שהאל זיכה את בני הזוג; ומכאן מנהג העמים להקריב את הבכור לאלים כהכרת טובה. בישראל היה המנהג להקדיש את הבכורות לה', הן האדם והן הבהמה: "קדש לי כל בכור" וכו', ולכן מלכתחילה שרתו הבכורות בקודש עוד לפני הליי, ודוגמא לכך הקדשתו של שמואל ע"י אמו לשרת במשכן. בדיני ירושה קיבל הבכור פי שניים (ערכן המספרי של אותיות בכ"ר הוא כפולות של שתיים: 2, 20, 200). הבכור או הגדול שבאחים היו מולכים תחת האב ("ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור", דה"ב כ"א ג'), ובמות האב עברה ראשות המשפחה לבכור, וכולם היו מציינים לו ללא עוררין, כולל אמו. מטבע הדברים יתרונות אלו גרמו לקנאה בין האחים, בין היתר גם בגלל הברכה המיוחדת שנתברך בה הבכור, באשר יש בה קדושה ותוקף (שרש 'בכורה' בשינוי אותיות 'ברכה', ובשינוי כ/ג בכור = בוגר); והמאבק בין יעקב לעשו על הברכה יוכיח זאת.

לאורך כל ספר בראשית אנו עדים להתנגשות בין הבכור אשר לו זכות הבכורה לבין האח הצעיר אשר נבחר בסופו של דבר לעמוד בראש השושלת; זהו מאבק בין הבכורה לבין הבחירה – בין איש הכח והאון לבין איש הרוח האציל. וכבר בראשית הבריאה אנו עדים למאבק בין קין והבל על הקרבן הרצוי יותר – מאבק שהסתיים ברצח. אברהם הכיר בישמעאל כבכור למרות שהיה בן הפילגש, אבל הודח לאחר שנולד יצחק – בן הגבירה. יעקב העביר את הזכות של פי שניים מראובן הבכור ליוסף ע"י שבניו – מנשה ואפרים – זכו בשתי נחלות בא"י, ואת המלוכה העביר ליהודה. פרץ – בנם של יהודה ותמר – זכה בבכורה, למרות שהתאום שלו – זרח – כבר הוציא ידו ועמד להיוולד ראשונה. יעקב ביכר את אפרים על פני אחיו הבכור, מנשה. ואפשר להמשיך עם משה הצעיר שזכה למלכות, אף שלא היתה יריבות עם אהרן (להיפך – פרגון), ועם דוד שהיה בן זקונים, וכן מלחמת הירושה בין אדוניה הבוגר לאחיו הצעיר שלמה. גם בין הנשים היה מעין זה בשאלה מי היא האשה הנבחרת בעיני הבעל: רחל או לאה, חנה או פנינה, הבן של שרה הגבירה או בנה של הגר האמה. מהמקרים הנ"ל אנו למדים שמעמד הבכורה לא נקבע ע"י הלידה עצמה אלא ע"י האב או החברה או מהשמים מסובבים, והם מגדירים מיהו הזכאי לזכויות ולחובות של מעמד זה; ומעל לכל אישיותו והישגיו של האדם הם המעניקים לו את העמדה

- תשובות:** 1. למרות שבאה ממקום אנשי רשע, לא למדה ממעשיהם 2. ויקראו, ויקרא 3. לבן הארמי 4. עשו ויעקב 5. מאה שנים 6. עשק, שטנה, שבעה, רחובות 7. לא! 'בשלום' ולא 'לשלום' 8. שבע, נשבע 9. יעקב, מעשו 10. ע"י שהרג עשו את נמרוד 11. אני עשו 12. בהבדלה במוצ"ש 13. כי ליעקב היו 4 נשים וליצחק אשה אחת 14. בניו 15. אני יודע 16. ואוקב, עשו
- למתקדמים:** 1. כי היה ידוע ונכבד מאביו 2. רבנו תם 3. בדבר, ויאהב, אוהבת 4. הנזיד אינו תמורת הבכורה, והאוכל הוגש לו לאחר שסיכמו על מחיר שאינו נקוב בכתוב 5. הראב"ע: כי ראה שאין לאביו עושר, הרמב"ן: וכי ייתכן שהיה יצחק עשיר בעווריו ובא לידי עוני בזקוניו? 6. כי יצחק בעצמו חפרה 7. עצמת, ויסתמום 8. ותכהין, ואמושך, הקול, ואוכלה, ויכח 9. חלקיו, ה'חלקה' 10. שע"י מצוות כיבוד אב תחול הברכה 11. לבן, כולנה 12. כי קולם דומה בהיותם תאומים 13. מכמונת 14. ברח והתחבא בגלל פחדו מעשו 15. שנים, שבע, כימים אחדים, עשרים 16. שפתי כהן=ש"ך

